

Literatura fantàstica en català: on som i cap a on anem?

quaderndelesidees.press/literatura-fantastica-en-catala-on-som-i-cap-a-on-anem/

January 19, 2020

Imatge de Patxi Ocio.

S'ha dit sempre: el català és una llengua minoritària, el català és un idioma de segona divisió, el català no pot permetre's el luxe de voler ser una llengua a l'alçada de les altres i que a sobre es pugui plantejar dedicar esforços a un gènere com el fantàstic, perquè és clar... no és seriós i no dignifica.

Sí, de bestieses se n'han dit sempre, i normalment les diu qui no té una ment prou oberta per comprendre que aquest gènere tan menystingut com és el fantàstic, i més en la nostra llengua, és precisament un dels pilars amb què caldria subjectar la literatura, aquest castell, aquesta torre estable, compensada i equilibrada, que ajudaria a obrir el camí de les bones lectures de manera transversal a tota una societat. Sí, conjuntament amb altres gèneres i potser a tot estirar també amb el realisme fent de crosses.

Anem a pams: ni la nostra llengua és feble (crec que uns 10 milions de possibles parlants ja els agradaria a bona part de països de tot el món) ni el català és una llengua malaguanyada. El fet és, però, que la literatura fantàstica (en aquest concepte englobant tant la ciència-ficció, la fantasia, com el terror fantàstic) és un gènere que s'ha apartat de la nostra societat (en bona part deliberadament) i que durant molt temps ha quedat marginat. Podríem citar la dictadura (que òbviament afectava tota la literatura) però també caldria esmentar que les ments més puritanes no veien amb bons ulls que el català es dignés a oferir obres fantàstiques; potser es creia que era preferible enaltir el realisme i la història per dignificar una llengua que havia patit molt.

Les editorials i els autors que durant els primers dos terços del segle XX podien o volien

publicar literatura fantàstica, doncs, eren quatre gats. Ep! Tenim en Calders, en Perucho o molt especialment en Pedroló, per exemple, però no deixaven de ser una *rara avis*. Naturalment amb els canvis socials dels anys vuitanta la literatura catalana fantàstica va alçar el cap amb una certa timidesa, però per tornar-lo a amagar de seguida. Tot semblava molt complicat. Mentrestant en castellà començava a arribar literatura fantàstica a tots els nivells: adulta, juvenil, *hard*, *soft*...mentre que en català només una o dues editorials s'atrevien a publicar clàssics d'aquells que qualsevol llengua hauria de traduir i que feia vergonya que ningú s'hi hagués posat. Estic parlant de la col·lecció «2001» de Pleniluni o de certs autors escollits per Laertes o Proa. Naturalment de publicar autors nostrats ben poca cosa.

Més endavant, un col·lectiu va tenir la sort de poder assaborir la literatura fantàstica amb certa normalitat. Qui? Els joves. Primer perquè la fantasia juvenil mai s'ha considerat pejorativa. «Són joves, pobres, deixa'ls llegir», però també va ajudar que booms com la saga Harry Potter o la posada en escena del gran clàssic *El Senyor dels Anells* cridessin l'atenció... pel volum de vendes. A més a més, els cada cop més freqüents *best-sellers* de literatura fantàstica juvenil basats en pel·lícules o sèries han creat una demanda mai vista abans i han propiciat, per sort, que almenys el jovent pugui remenar bastant a l'hora de triar què vol llegir.

Però... i els adults? En català, deixant de banda clàssics indiscutibles com Orwell, Bradbury, Huxley o Asimov, pràcticament res arribava a les llibreries. Ni tan sols supervendes que feien milionaris els seus escriptors (Stephen King, Terry Pratchett...) semblava que cridaven l'atenció als editors per ser traduïdes. Semblava que no valgués la pena l'esforç.

Ha canviat aquesta concepció? Sí però no. De fet, està canviant, d'una manera lenta, inexorable i delicada. La fantasia, la ciència-ficció i el terror estan arribant amb comptagotes, amb petites dosis que es van accelerant i que cauen cada cop més de pressa. Però aquesta transformació ha esdevingut d'una banda per una evolució en la manera de percebre aquest gènere entre el públic, i de l'altra bàsicament per la valentia intrínseca de petites editorials que caminen dia rere dia a la vora de l'abisme per no enganxar-se els dits.

Mentre que, molt de tant en tant, ens arribava alguna traducció de *best-sellers* per part d'algun grup editorial d'aquells que en podríem dir enormes, la publicació d'autors catalans de gènere era totalment marginal. Potser la primera editorial que després de molts anys va voler presentar una col·lecció ferma va ser Pagès Editors i la seva col·lecció «Ciència-ficció», que tot i els mèrits propis, probablement no hagués fet el recorregut que ha fet sense la tossuderia i entusiasme del seu director, l'Antoni Munné-Jordà.

Imatge de Patxi Ocio.

Però per a un servidor, el punt d'inflexió es va donar fa pocs anys quan una petita editorial sense complexos va decidir tirar pel dret i publicar allò que li agradava sense posar-se a calcular si el llibre en qüestió seria un èxit de vendes: Estem parlant de Males Herbes, que ha sabut barrejar amb molt encert traducció i originals en català en una col·lecció ja indispensable com és «Distorsions». Aquest primer pas de gegant ha quedat palès amb una enorme varietat de títols que són del tot menys *mainstream*. No només de gènere fantàstic sinó també sovint inclassificables i que ens acosten l'energia que els autors catalans tenien continguda i a la qual estaven desitjant donar sortida de la manera que fos...

Però Males Herbes no està sola. Voliana Editors va treure també la seva pròpia col·lecció de ciència-ficció; també el sorgiment d'Edicions SECC ha permès visualitzar el format curt de conte dels nostres autors, i a poc a poc altres petites editorials s'han posat a publicar novel·les, tant clàssiques com de darrera fornada, que són de gènere: Raig Verd, Edicions del 1984, Extinció Edicions, que aposta pel surrealisme, o també Empúries (que ja va donar la campanada amb la saga de Harry Potter) estan apostant pel fantàstic de plena actualitat. I enguany hem vist aparèixer una nova editorial que s'està fent un espai indiscutible dins el *fandom* català tant per la diversitat de les seves propostes com per la qualitat de les seves obres: Mai Més Llibres, que sembla que ha ocupat l'espai quasi inexistent de les editorials que tradueixen gènere fantàstic de màxima actualitat però que també està apostant per clàssics mai traduïts. I sí, anem més enllà perquè també l'encara més petita editorial Chronos acaba de treure un gran clàssic fins ara inexistent en català i anuncia títols molt llameners que mai abans havien estat traduïts a la nostra llengua.

A què es deu aquesta alteració en la percepció del fantàstic? Crec sincerament que avui dia la ciència-ficció, el terror i la fantasia estan molt més instaurats dins la nostra psique que una dècada abans. I encara que sembli contraproduent, el mèrit l'han tingut les sèries i pel·lícules tant al cinema com a les plataformes de *streaming*. Ho vulguem o

no, estem envoltats de fantasia i això provoca que molta gent que abans deia «és que a mi la ciència-ficció no m'agrada» ara l'assumeixi com un gènere més perquè descobreix guions de qualitat, històries magnífiques i trames que t'atrapen... igual que als altres gèneres. Això indubtablement crec que repercuteix en la literatura... per als lectors que abans arrufaven el nas quan els parlaves d'una història de viatges en el temps o de fantasia èpica, i que ara t'escolten amb atenció.

Així doncs, on som? Estem veient un canvi de paradigma en la literatura fantàstica en català? Sí, sens dubte, però cal pensar que només està arrencant, i hi ha tanta feina a fer, tants autors per traduir, tants escriptors catalans a qui donar llum, que la tasca la intueixo aclaparadora. Però sí, el gènere s'està normalitzant a poc a poc, almenys els símptomes hi són. Curiosament la ciència-ficció sembla que acumula més embranzida que no pas la fantasia o el terror. És cert que encara ens queda un bon tros per posar-nos al dia en fantasia èpica o en històries de terror fantàstic, però hi veig intencions, projectes (com el «concili fetiller» que està apostant per promoure autors catalans que volen escriure fantasia èpica més clàssica a través d'Edicions SECC).

Tot és començar... i mantenir-se constant perquè estem patint una petita revolució del fantàstic en català. I descobrim allò que ja sabíem tots: que d'aficionats al gènere fantàstic, als Països Catalans, n'hi ha molts, a vessar. Que hi ha públic i interès i que només feia falta que algú s'atrevis a donar als lectors allò que volien: bona literatura fantàstica en la seva llengua.

Xxxxxt! A vegades crec que aquestes coses s'han de dir amb la veu baixeta per no espatllar-les, perquè el ritme que portem és més gran del que hi havia hagut mai fins ara. Cal anar a poc a poc i no estavellar-se! Sí, però també cal que els ajudem a moure's amb fermesa per aquest tortuós camí. I això ho hem de fer nosaltres, el públic lector.

Benvinguts a la ciència-ficció, fantasia i terror en català. Passeu, remeneu i compreu. Perquè ara és el moment.

Eloi Puig

Eloi Puig

El rol, els còmics, les pel·lis de sèrie B i molt especialment les lectures de ciència-ficció i fantasia han marcat l'Eloi Puig des que va llegir El hòbbit als 14 anys. Entre lectura i lectura i entre partida i partida, va decidir que seria geògraf, i es va posar durant molt [...]

Llegir més

